

CZERWIEC (124) *sb m*

czewiec (102), **czyrwiec** (20), *czewiec a. czyrwiec* (2); *czewiec Goski* (5), *Leop, Mącz* (2), *LeopPrzep* (4), *BudBibKaw, Strum, BudNT, SkarJedn* (3), *SkarŻyw* (19), *ZapKościér, StryjKron* (9), *Calep, KochCzJan, KochFragJan, LatHar* (33), *WujNT* (2), *WysKaz, SarnStat* (5), *CiekPotr*; *czyrwiec Mymer*¹, *FalZioł* (4), *MiechGlab, WrobŻółtGlab, LudWieś, SienLek* (2); *czewiec : czyrwiec BielKron* (11 : 6), *RejPos* (1 : 4).

czér- (7) *Strum, KochFragJan, SarnStat* (5), *czér-* (3) *Mącz* (2), *KochCzJan*; *drugie e jasne (Cn pierwsze e pochylone, drugie jasne)*.

sg N czérwiec (18). ♦ *G czérwca* (103). ♦ *I czérwc(e)m* (3). ♦ **[pl I czérwcami (Linde)]**.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *bot. Prawdopodobnie Scleranthus annuus L. (Rost); czewiec roczny* (1) : *Czyrwiecz gdzie rofcie. MiechGlab* *7v.

2. *Barwa intensywnie czerwona* (2) : *RejPos* 214; *Bo rozpowiedziawfzy wfzółkã zapowiedz wedle zakonu Moizelz wfzemu ludowi/ wziãwfyz krew cielęcã y kozłowã/ zwodã y z wełnã czérwcem wkrãfzonnã [lana coccinea]/ y zhizopem/ zãrãzem y księgi y wfzytek lud pokropił. BudNT Hebr 9/17.*

3. *Tkanina, szata intensywnie czerwonego koloru* (6) : *A tãm dopirko/ powieda Pan/ by złości twoie były sfãrbowãne iãko czérwiec/ iãko fnieg wybielone będã. RejPos* 163.

Zwrot: »sczyrwienieć, czerwony, sczyrwieniãły jako czewiec« [szyk zmienny] (1 : 3 : 1): Będãli grzechy wãfše iãko Szãrãt/ wybielone będã iãko fnieg: á iefli będã tãk czérwone iãko Czérwiec/ iãko bãwełnã tãk zbieleię [Si fuerint peccata vestra ut coccinum quasi nix dealbabuntur et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt]. Leop Is 1/18; BielKron 94; A by złości twoie fzczyrwieniãły iãko czyrwiec/ iãko fnieg będã wybielone. RejPos 171v; chociaiby były złości twoie fzczyrwieniãle iãko czyrwiec/ á nãwrocífz fie do Pãnã fwoiego/ á będziefz fluchał flow iego/ zbieleię nie inãczey iãko fnieg. RejPos 176, 342.

4. *Szósty miesiãc w roku; iunius Mymer*¹, *Mącz, Calep, Cn* (115) : *Iunius. [...] Czyrwiecz. Mymer*¹ 5; *FalZioł* V 47 [2 r.]; *Podmaiek/ ktorego drugim flowem kxiãdz ołtromãdr Czyrwcem zowie/ pokazał fie nam w niedzielę przed Nowem latem LudWieś B2; Goski A9, A9v* [2 r.]; *BielKron* 211; *Mącz* 178b; *SienLek* 43; *Calep* 571a; *LatHar* ++3v, ++7.

G sg w funkcji okolicznika czasu (100): *FalZioł* V 118; *Nie piy Czyrwcã piwã młodego/ Winã fye chroń/ Miodu fílnego SienLek* 43; *A tho pułzczãnié nã Tãrcié/ ma być po Pełniéy Máiã/ álbo kiedy iuz bywãię nãwiętfzê cięplã Czérwcã. Strum* O4. *Cf W połączniu z okrešleniem dnia, Wyrażenie.*

W połączniu z okrešleniem dnia [w G sg] (83): *Dan w Krakowie z Collegium Mnieyfzzego 12. dnia Czyrwca. Od bożego narodzenia roku 1539. WrobŻółtGlab A5v; Goski kt, A16v; BielKron* 207v, 211, 226, 229v, 397v; *SkarJedn* 273, 318; *Pierwfzy dzieñ Czérwca. SkarŻyw* 500 marg, 507 marg, 516 marg, 526 marg, 531 marg, 534 marg (17); *StryjKron* 235, 345, 557; *ZapKościér* 1583/ 38v; *Z Krãkowã* 4. dnia Czérwcã/ *M. D. Lxxxix. KochCzJan* A3; *KochFragJan* 4; *LatHar* ++ 8 [25 r.], 430 marg, 431 marg [2 r.], 441 marg [2 r.], 449 marg; *Ewãngelia nã dzieñ ś. Pãwłã Apołtołã. 30. dnia Czérwcã. WujNT* 41 marg, 651 marg; *WysKaz*)?(3v. *Cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: »miesiąc czerwiec« [w tym: w G sg w funkcji okolicznika czasu (30); w połączeniu z określeniem dnia (16)] [szyk 25 : 7] (32): CZyrwca miefiacza/ maż pić wodę ftudzienną rano przed iedłem, aby zachował zdrowie płucz *FalZioł* V 47; Tegoż roku Lwow pogorzał do gruntu miefiacá Cżyrcwá. *BielKron* 419v, 210v, 218, 219, 225v, 233 (10); prima dies mensis Iunii Pierwzi dzień miefiacá czerwcá *Mącz* 112d; *LeovPrzep* B3v, C2v, C3v, C4; Piřan ná Vzdzie roku od národzenia řyná Bożego/ 1572. Mieřiacá Czerwcá 30 dnia. *BudBibKaw* A3; *SkarJedn* 294; Mieřiac Czerwiec Iunius. *SkarŻyw* 500, 503 řp; A Krol zřzykowawřzy wořłká Koronne v Lwowá ořtátniego dnia Czerwcá Miefiacá ciágnął prořto do Wołoch *StryjKron* 672, 205, 240, 308, 717, 757; *SarnStat* 112, 185, 211 1066, 1178; *CiekPotr* ktv.

5. [zool. *Porphyrophora polonica* L. (Rost); owad żyjący na korzonkach rośliny zwanej czerwcem, wytwarzający czerwony barwnik; *coccum, coccum Galatae, rubens granum, cusculium, granum fruticis a. aquifoliae ilicis a. cocci* Cn: Czerwiec/ ietći řiárnká/ które w Polřce zbiériáją czáfu Máiowego pod korzonki z řiemie: [...] Sá řiárnká czerwoné nie wielkié/ w řiemie pod korzonki v řiól/ á zwłáčzá pod řielem/ które zowiá Myřze vřzká/ álbo Niedořpiałek/ tákże pod řytem/ tákże pod řielem/ które zowá Noc y dzień/ y pod inřzemi rozmáitými řiólmi. Té řiárnká kopáją z řiemie pod témi korzonki: Máia kwitná; á gdy przyidřie Czerwiec/ tedy iuř obróćá řie w chrobaczki/ y wylećá: tćc chrobaczki řwiććá w nocy Czerwcá/ á zowá ie teř ludzie pořpolicie Czerwcámi. *UrzędowHerb* 333a.

Zestawienie: »czerwiec polski«; ábowiem Czerwiec Polřki iet nářzláčhetnieřzy: tym fárbuiá rzeczy kořztowné/ Iedwabné/ w Weneciiey; á rzeczy Iedwabné/ które fárbuiá Czerwcem Polřkim/ zowá Kermezyn/ iákoby po nářzemu rzekł/ Czerwcem fárbowány. Táke w prawdřie nie moře byđ rzeczona řadna rzecz Kermezynowa/ iedno którą fárbuiá Kermezynem/ to iet Czerwcem Polřkim *UrzędowHerb* 333b (Linde).]

6. [Jedwab: gdy dorořtá [robaczki]/ nářtáwiác im rózg po izbie/ álbo komnáciu/ á oné polázą po rózgách/ czyniac dómki okrągłé/ w którychby mogły řie záchowác: á té dómki řá gruby Iedwab/ który Bękartem zowá: vczyniwřzy domek/ dopięro toćá wkoło około wyborny Iedwab/ który pořpolicie zowá czerwcem *UrzędowHerb* 383a (Linde).]

Synonimy: 2. 3. karmazyn, szarłat; 4. podmajek; 6. bękart, jedwab.

Cf [CZERLONOŚĆ], CZERW, 2. CZERWIEN, CZYRWONOŚĆ